

Kolonialismus a náboženství

"Náboženství": Dějiny pojmu

Milan Fujda, FF MU

Pojem „náboženství“

- „I have come to feel, that, in some ways, it is probably easier to be religious without the concept; that the notion of religion can become an enemy to piety.“

Wilfred Cantwell Smith, *The Meaning and the End of Religion*

Latinské „religio „

- Přídavné, nebo podstatné jméno? - otázka esence
- významové roviny
  - síla, moc vně člověka, která jej nutí k určitému způsobu jednání na základě strachu z odplaty
  - pocity člověka tváří v tvář takovým silám
- *religiose locae* (místa), *virī religiosi* (lidé) (přídavná jména – kvalita něčeho jiného)
- „*religio mihi est*“ - to a to „je pro mě *religio*“ (slib, rodinné vlastnictví, dodržování rituálů)
- rituální akty = označovány jako „*religio*“ → *religio*
konkrétního boha = konkrétní způsob uctívání (*rituálu*)

Latinské „religio”

- označení pro to, co lze vidět – obřady
- Lucretius – *De rerum natura*
  - představa „*religio*” jako konkrétního „něčeho” - nikoli, co člověka váže, cítí apod. ale „věc”, o níž lze spekulovat
  - útoky na tradiční uctívání bohů (*religio*) jako něčeho „věrolomného”
- Cicero – *De natura deorum*
  - nikoliv zájem o „*religio*”, ale o bohy
  - „*religio*” jako „*postoj*” - strach, který člověk cítí tváří v tvář hrozivé síle
  - *religio* vs. *superstitio* – uctívání vs. strach

Křesťanství

- nové koncepty
  - *fides* (z řec. *pistis*) - „důvěra”,
    - praktikování „*fides*” - *credere*
  - *ecclesia* – hranice mezi společenstvími místo známého množství míst s různými formami uctívání
    - situace soutěžení – buď toto nebo toto (*nostra/vestra religio*)
- užívání „*religio*” - zejména do 4. století
  - nabízí se korelace mezi frekvencí užívání a pluralitní situací a soupeřením (jaké nebylo s ohledem na „*religio*” doposud v latinském světě známé)

Křesťanské „*religio*”

- pokračuje užívání se zaměřením na rituál
- nový aspekt – *zahrnuje všechny aspekty života od morálního, sociálního, liturgického*
- organizace církve jako „*religio*”
- *religio dei* – postoj, cítění ve vztahu k „Všemohoucímu”
- *religio* jako označení vztahu k bohu
- *religio* jako oslovení biskupa či kněze („velebníček”)
- *nostra/vestra religio* (religiones) – *religio Dei/religio deorum* → s důrazem na rituální aspekt věci

Lactantius

- *vera/falsa religio* – vera = praxe v kostele, falsa = tradiční latinská praxe
  - inkorporace Cicera a částečně Lucretia – *falsa religio deorum*
  - *vera religio = vera sapientia* – *falsa religio* se týká běžných lidí, *falsa sapientia* se týká filosofů – uctívání pravého boha je také „pravá moudrost“ (*Divinae institutiones*)
- Lactantiův skoro systematický pojem „náboženství“ nicméně nebyl nadále rozvíjen

... a další

- Jeroným – „*religio*” v překladu bible jako „*threskeia*” (rituál, způsob uctívání)
- Augustin – poslední autor se zájmem o „*religio*” - poprvé snaha vyjasnit pojem spíše než jej užívat (*De vera religione*)
  - *vera religio* je správné uctívání pravého Boha – osobní vztah (opět osobní postoj, žádný „systém věr a praktik...”)
  - problém člověka je spočívá v překonání dočasného dobra a nasměrování mysli k dobru věčnému → jakákoliv úcta je úctou k něčemu dobrému, správná úcta je úcta k tomu, co je Nejlepší, k Bohu
  - → *vera religio* jako věčná idea (v platonském smyslu)
  - tento ideál je nicméně sdílen určitou skupinou

Středověk a „religio”

- podstatný pojem - „*fides*”, nikoliv „religio”
- užívání „*religio*” = *vita monastica* (Salvianus; rozdíl mezi monastickým a laickým)
- Tomáš - „*religio*” jako
  - vnější vyjádření oddanosti (*fides*)
  - vnitřní motivace k uctívání Boha
  - uctívání Boha
- koncept nemá zásadní význam pro středověké myšlení

Renaissance

- Marsilio Ficino – De christiana religione (1474)
  - nová fráze, která se později etabluje
  - způsoby uctívání Boha (ritus adorationis) jsou mezi lidmi rozličné
  - „religio” je univerzální a esenciální kvalita lidské přirozenosti
    - tato kvalita jako platonský ideál – různě projevená
    - lepší uctívat Boha jakkoliv než vůbec ne
    - nicméně Bůh, jako suma všeho dobra, by měl být uctíván dobrými činy, pravdivou řečí, s čistou myslí a s láskou → tj. jako to dělal Kristus → christiana religio
    - → pravá filosofie je také pravé religio

Reformace

- Luther – fides
- Zwingli – De vera et falsa religione commentarius
  - religio jako vztah důvěry vůči Bohu
  - falsa religio/fides, superstitio – vztah důvěry k jinému než Bůh (papež, koncil, církevní autority, světská organizace církve)
- užívání „christiana religio” popularizováno díky tisku

17. století

- „*religio*“ jako systém idejí
- „*religio*“ a předpoklady osvícenství - příště